

3. Друкер Питер Ф. Энциклопедия менеджмента; пер. с англ. / Питер Ф. Друкер. – М.: Вильямс, 2004. – 432 с.
4. Друри К. Управленческий и производственный учёт: [учебник] / К. Друри; пер. с англ. – М.: ЮНИТИ-ДАНА, 2005. – 1071 с.
5. Карлоф Б. Деловая стратегия / Б. Карлоф; пер. с англ. – М.: Экономика, 1991. – 239 с.
6. Мізюк Б.М. Стратегічне управління: [підручник] / Б.М. Мізюк – [2-ге вид., переробл. і доп.]. – Львів: Магнолія плюс, 2006. – 392 с.
7. Партин Г.О. Формування стратегічної моделі управління витратами підприємства / Г.О. Партин // Фінанси України. – 2004. – № 11. – С. 124–133.
8. Портер М. Конкуренція / М. Портер; пер. с англ. – М.: Издательский дом «Вильямс», 2005. – 608 с.
9. Портер М. Стратегія конкуренції. Методика аналізу галузей і діяльності конкурентів / М. Портер; пер. з англ. А. Олійник, Р. Сільський. – К.: Основи, 1998. – 390 с.
10. Репин В.В. Описание и анализ бизнес-процессов: цепочки ценности и Work Flow / В.В. Репин [Электронный ресурс]. – Режим доступа: www.finexpert.ru.
11. Савчук В.П. Финансовый менеджмент предприятий: прикладные вопросы с анализом деловых ситуаций / В.П. Савчук – К.: Максимум, 2001. – 600 с.
12. Томпсон А.А. Стратегический менеджмент. Искусство разработки и реализации стратегии: [учеб. для вузов] / А.А. Томпсон, А.Дж. Стрикленд; пер. с англ. под ред. Л.Г. Зайцева, М.И. Соколовой. – М.: Банки и биржи, ЮНИТИ, 1998. – 576 с.
13. Фандель Г. Теорія виробництва і витрат / Гюнтер Фандель; пер. з нім. під кер. і наук. ред. М.Г. Грещака. – К.: Таксон, 2000. – 520 с.
14. Thompson A.A., Strickland A. J. III. Strategic Management: Concept and Cases. 1987 4th. ed. University of Alabama, Business Publication Inc., Plano, Texas.

УДК 631.16:005.336.1:347.453

Г.О. ТКАЧУК, к.е.н., доцент,
кафедра обліку та аудиту,
Одеська національна академія харчових технологій

Методичні підходи до оцінки ефективності оренди цілісних майнових комплексів виноробної галузі

& Питання, які розглядаються:

- Систематизована інформація щодо різних методичних підходів до оцінки ефективності.
- Визначено переваги та недоліки існуючих методичних підходів.
- Сформульовано методичний підхід до оцінки ефективності оренди державного цілісного майнового комплексу.

Ключові слова: ефективність, оренда, поточна оцінка, комплексна оцінка, інтегрована оцінка, цілісний майновий комплекс.

& Вопросы, которые рассматриваются:

- Систематизирована информация о различных методических подходах к оценке эффективности.
- Определены преимущества и недостатки существующих методических подходов.
- Сформулирован методический подход к оценке эффективности аренды государственного целостного имущественного комплекса.

Ключевые слова: эффективность, аренда, текущая оценка, комплексная оценка, интегрированная оценка, целостный имущественный комплекс.

& Issues that are examined:

- Information about different methodological approaches to evaluation was systematized.
- The advantages and shortcoming of existing methodological approaches were determined.
- Methodical approach to evaluating the effectiveness of the lease of state integral property complex was formulated.

Keywords: efficiency, rent, the current assessment, comprehensive assessment, integrated assessment, integral property complex.

Постановка проблеми. Оренда державних цілісних майнових комплексів (ЦМК) виноробної галузі є специфічним видом оренди, порядок здійснення якої регулюється окремим законодавством

[1]. Основною вимогою до орендаря ЦМК є забезпечення ефективності використання його майна. При цьому власником майна ЦМК в особі Фонду державного майна України не визначено конкретних

методичних підходів до оцінки такої ефективності. В таких умовах питання методичного забезпечення аналізу економічної ефективності використання орендованого майна з визначенням порядку розрахунку її показників є важливим завданням наукового дослідження.

Першим претендентом на викуп державного майна ЦМК є його орендар, а основним критерієм надання переваги тому чи іншому претенденту може виступити саме оцінка ефективності оренди, як рівень ефективності управління державним майном.

Аналіз останніх наукових досліджень і публікацій. Як відзначають вітчизняні науковці "сутність ефективності ... може бути виражена через критерії та показники" [2], а її оцінку можна "об'єктивно здійснити ... тільки за допомогою комплексу системи показників" [3].

В науковому колі існують різні підходи до формування системи показників ефективності. Пропонується використовувати абсолютні, відносні, інтегральні, констатуючі, динамічні та порівняльні показники. В залежності від напрямку дослідження набір показників змінюється. Способи розрахунку показників оцінки ефективності використовуються майже однакові. Пропонується для оцінки ефективності користуватись системним підходом [4; 5]. Однак ні одна із запропонованих методик в чистому вигляді не може бути застосована до оцінки ефективності оренди ЦМК.

Постановка завдання. У зв'язку із необхідністю обґрунтування методичного підходу до оцінки ефективності використання майна орендованого державного ЦМК в даній статті поставлені такі завдання:

- систематизувати інформацію щодо різних методичних підходів до оцінки ефективності;
- визначити переваги та недоліки існуючих методичних підходів;
- сформулювати методичний підхід до оцінки ефективності оренди ЦМК.

Виклад основного матеріалу. Дослідження різних методичних підходів до формування системи показників ефективності та її вимірювання (оцінки) дозволило нам виділити чотири методичні підходи розрахунку ефективності:

- використання структурованої системи показників;
- використання єдиного узагальнюючого показника;
- використання комплексного підходу за допомогою структурованої система показників та узагальнюючого показника;
- використання узагальнюючого інтегрованого показника.

Для вибору методичного підходу оцінки ефективності оренди необхідно провести порівняльний аналіз основних положень кожного напрямку та систематизувати їх результати у вигляді переліку ймовірних недоліків та переваг.

При використанні *структурованої системи показників*, виділених в окремі групи у відповідності до розробленої структури, узагальнюючі показники

не застосовуються. На результати розрахунку реагують прийняттям поточних управлінських рішень [6; 7; 8].

Прихильники цього методу для виноробства використовують:

– основні економічні показники експлуатації виноградних насаджень в плодоносному віці: урожайність, затрати праці на 1 ц, собівартість 1 ц реалізованого винограду, ціна реалізації, прибуток у розрахунку на 1 ц, 1 га, рентабельність [9];

– рентабельність, прибуток на 1 дал. винопродукції [10];

– показники оборотності (капіталу, власного, позикового, фінансового кредитування, кредиторської заборгованості) та показники рентабельності (капіталу, власного капіталу, ефект фінансового левириджу) [11].

В інших галузях господарювання для визначення різних напрямів ефективності автори пропонують використовувати: коефіцієнти автономії, фінансового левириджу, заборгованості, довгострокової фінансової незалежності, довгострокової заборгованості, поточної заборгованості, маневреності власного капіталу, страхування бізнесу для оцінки фінансової стійкості [12]; показники рентабельності основного капіталу, граничної ефективності капіталу, капіталовіддачі, коефіцієнти обігу основного капіталу, показниками стану, руху й використання основних засобів, показники ефективності вкладення інвестицій в основний капітал для оцінки ефективності основного капіталу; "систему узагальнюючих показників економічної ефективності за участю показників валової та чистої доданої вартості, чистого прибутку на 1 грн. виробничих потужностей" для оцінки ефективності діяльності хлібопекарної промисловості [5]; рентабельність активів, основного капіталу, оборотного капіталу, операційної діяльності, фондіввіддачі, продуктивності праці для оцінки системи управління [13].

Використання єдиного узагальнюючого показника для оцінки ефективності приваблює, бо робить її простою процедурою [14; 12]. Наприклад, ефективність зовнішньоекономічної діяльності пропонується визначати як відношення чистого прибутку від експорту до "вартісної оцінки всіх сукупних ресурсів підприємства" [15]. Але, на наш погляд, такий підхід неможна застосовувати для такої складної організаційно-економічної системи, як виробниче підприємство.

Використання комплексного підходу передбачає одночасне застосування структурованої система показників та узагальнюючого показника. Крім того, для більш глибокого дослідження окремих процесів та господарських операцій застосовуються спеціальні показники. Цей підхід, на наш погляд, є більш досконалим, адже дозволяє отримати формалізовану інформацію про ефективність окремих процесів і підприємства в цілому. Аналіз практики узагальнення результатів розрахунку окремих показників з метою оцінки конкретного процесу або явища дозволив нам

виділити чотири способи формування узагальнюючих показників:

– Здійснюють просте сумування індивідуальних показників. Наприклад при аналізі структури витрат на одиницю продукції, узагальнюючий показник – витрати на 1 грн. товарної або реалізованої продукції є результатом сумування приведених витрат (матеріальних, витрат на оплату праці, витрат на соціальне страхування, амортизації та інших витрат) на 1 грн. цієї продукції. Такий підхід можна використовувати лише, якщо індивідуальні відносні показники мають однаковий знаменник або узагальнюючий абсолютний показник за своєю економічною сутністю розкладається на індивідуальні показники (узагальнюючий показник активи підприємства складається із необоротних активів, оборотних активів, витрат майбутніх періодів). В інших випадках узагальнюючий показник не можна отримати простим сумуванням індивідуальних показників, бо всі вони розраховані за різними методичними підходами та мають різну природу.

– Для узагальнення інформації про процеси та явища використовують загальноприйняті відносні показники, наприклад, фондівдачу або рентабельність. Так при аналізі ефективності використання основних засобів розраховують цілий ряд показників (коефіцієнти введення, вибуття, оновлення, зносу, придатності тощо), а показником ефективності їх використання вважається фондівдача, яка безпосередньо не пов'язана із індивідуальними показниками. Такий порядок визначення узагальнюючих показників вважаємо формальним. Створення узагальнюючих показників на підставі економіко-математичних методів, наприклад модель Е. Альтмана. При цьому розрізнені показники використовують для оцінки процесу або явища, коригуючи результат їх розрахунку за допомогою коефіцієнтів. В умовах нестабільної економіки такий підхід використовувати не бажано, оскільки виявлені тенденції є нестійкими.

– Використання рейтингового підходу до оцінки загального ефекту. Найчастіше такий підхід використовують для оцінки якості управління.

Комплексний підхід до побудови системи показників є самим поширеним, в т.ч. при дослідженнях ефективності виноробної галузі, так:

– О.М. Гаркуша систематизує індивідуальні показники в окремі групи: 1) "товаровинна продукція" на 1 працівника, 1 людино-год., 1 грн. матеріально-грошових витрат, вартості виробничих засобів і капітальних вкладень; 2) вихід виноматеріалів і вина на 1 т винограду; витрати сировини та інших матеріальних ресурсів на 1 дал винопродукту; 3) собівартість 1 дал. продукції; 4) прибуток на 1 дал. і 1 грн. ресурсів; 5) рівень рентабельності; 6) рентабельність продаж. Виділено 4 узагальнюючих показника ефективності: рівень рентабельності, прибуток на 1 дал. винопродукції, рентабельність інвестицій [16].

– В роботі С.В. Додонова пропонується здійснити узагальнення інформації про ефективність такі показники, як прибуток та рівень рентабельності [17].

– Н.Ю. Анісімова вважає узагальнюючими показниками урожайність, валовий збір, виробіток вина, валовий дохід, чистий прибуток, рентабельність [2].

– Для комплексної оцінки ефективності використання капіталу Л.А. Козаченко пропонує використовувати показники оборотності капіталу, власного капіталу, позикового капіталу, фінансування кредиту, внутрішньої кредиторської заборгованості та показники рентабельності [11]. Цей підхід використовують О.А. Сметанюк, С.В. Мороз, Ю.С. Копчак, які займаються проблемами діагностики фінансового стану [18; 19; 20] та пропонують на першому етапі розраховувати показники ліквідності, платоспроможності, фінансової стійкості, рентабельності та ділової активності, додаючи на другому етапі коефіцієнти покриття, автономності, фінансового важеля, рентабельності активів, власного капіталу, основної діяльності, активів за операційним прибутком, оборотного капіталу.

Загальну оцінку пропонується здійснювати за допомогою інтегрального показника, який включає коефіцієнт поточної ліквідності, коефіцієнт автономії, коефіцієнт маневрування власним капіталом, рентабельності продукції, коефіцієнт оборотності капіталу [19; 21].

С.В. Мороз з цією ж метою пропонує інтегральну рейтингову модель за групами показників. Цими показниками є рентабельність, ліквідність, ділова активність, фінансова стійкість [19].

Існує підхід при якому виділяються 4 групи показників: прибутковість, ділова активність, фінансова стійкість та платоспроможність [22].

Розробці специфічних показників ефективності присвячують свої роботи науковці О.В. Вишнякова (для лізингу), А.В. Ключник (для аграрних структур) [23], Л.А. Козаченко (для виноробства), Н.А. Савчук (для харчової промисловості) [24], Т.А. Талах (для ресурсного капіталу).

Рогоза М. С. виділяє для оцінки системи управління ефективністю показники результату функціонування системи управління підприємством (обсяг виробленої за певний час продукції, валові витрати, чистий прибуток) та узагальнюючий показник якості, яким є стійкість системи [25].

Використання узагальнюючого інтегрованого показника [16] передбачає, що в основу системи показників покладається узагальнюючий показник, який повністю розкладається на окремі (індивідуальні) показники. Сукупність окремих показників або узагальнюючий показник однаково дозволяють оцінити ефективність діяльності. Таким чином, система показників побудована на основі ієрархічної системи (показники другого рівня, показники першого рівня, узагальнюючий показник). Результат, який отримується при такому методичному підході, має назву "статистично достовірної системи показників" [26].

Таблиця 1

Недоліки та переваги методичних підходів до оцінки ефективності

Методичний підхід до оцінки ефективності	Переваги	Недоліки
1. Використання для оцінки структурованої системи показників	- простота методики розрахунку показників; - оцінка ефекту за окремими процесами, що дозволяє виявити резерви росту ефективності; - можливість поточного коригування отриманих результатів поточними	- великий обсяг розрахунків; - відсутність комплексного підходу: неможливо оцінити ступінь впливу різних факторів на результат та взаємовплив різних показників; - неможливість оцінити ефективність в цілому у зв'язку із відсутністю узагальнюючого показника
2. Використання єдиного узагальнюючого показника	- найпростіший метод для розрахунку; - дає оцінку загальній тенденції розвитку	- в складних економічних системах унеможливується визначення однієї основної тенденції; - неможливість виявлення резервів за різними напрямками
3. Використання комплексного підходу: використовується структурована система показників, загальні тенденції визначаються за допомогою узагальнюючого показника. Для більш глибокого дослідження окремих процесів та операцій застосовують спеціальні показники	- дозволяє оцінити результативність (ефект) як за окремими явищами та процесами, так і по підприємству в цілому; - дозволяє оцінити ефект від здійснення специфічних для даного підприємства процесів або явищ (наприклад, таких як оренда ЦМК) за рахунок розробки спеціальних показників	- є найбільш трудомістким підходом у зв'язку із великою кількістю показників; - методика ускладнена використанням специфічних показників; - використання одночасно абсолютних і відносних показників утруднює визначення узагальнюючого показника; - використання коригуючих коефіцієнтів неможливо в умовах нестабільної економіки; - рейтинговий підхід до оцінки загального ефекту суб'єктивний
4. Використання узагальнюючого інтегрованого показника.	- дозволяє здійснити оцінку ефективності в цілому за допомогою єдиного узагальнюючого інтегрованого показника; - дозволяє оцінити ефект окремих процесів і явищ; - простота розрахунку індивідуальних показників	- вибір узагальнюючого інтегрованого показника потребує визначення єдиного критерію ефективності, що ускладнюється відсутністю методичних розробок з цього питання

Обраний нами методичний підхід представлено на рис.1

Аналіз існуючих підходів до розрахунку ефективності та вимог оренди ЦМК дозволив нам зробити висновок щодо використання комплексного підходу до оцінки ефективності оренди ЦМК. При цьому пропонується здійснення поточної оцінки ефективності щоквартально та комплексну оцінку щорічно.

Для поточної оцінки ефективності оренди вважаємо найбільш прогресивним метод узагальнюючого інтегрованого показника.

З урахуванням запропонованого нами методичного підходу до оцінки ефективності оренди та результатів проведеного аналізу пропонуємо

статистично достовірну систему показників, яка включає:

- показники оцінки фінансового стану;
- показники оцінки ефективності господарської діяльності орендаря;
- показники оцінки ефективності використання об'єктів ЦМК;
- показники оцінки ефективності управлінських рішень орендаря;
- показники оцінки ризиків оренди майна ЦМК;
- узагальнюючий інтегрований показник поточної ефективності.

Для комплексної оцінки ефективності при продовженні терміну оренди ЦМК розраховуються всі вказані показники.

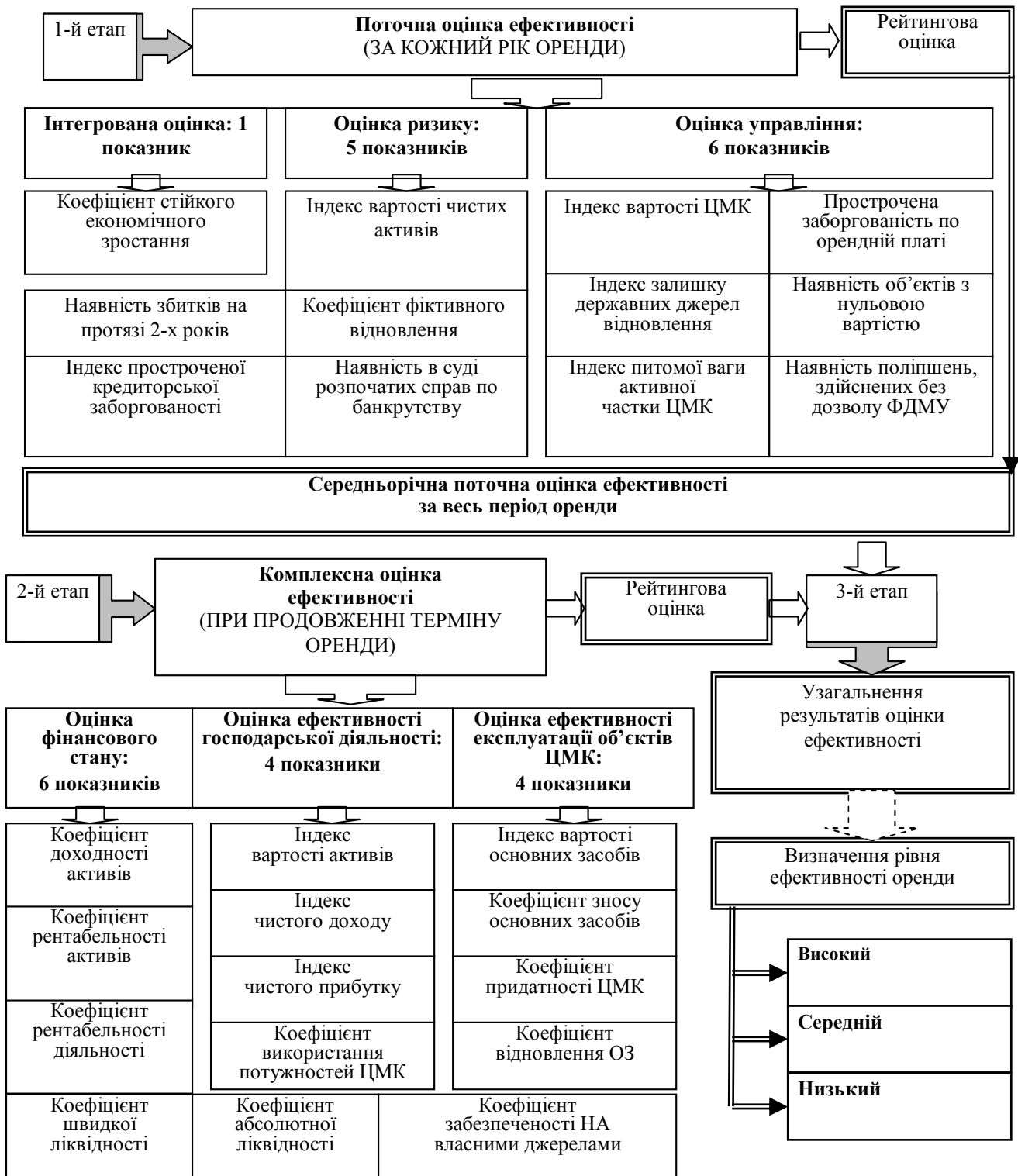

Рис. 1. Методичний підхід до оцінки ефективності оренди

Висновки. Систематизація наукових підходів до оцінки ефективності дозволила визначити переваги кожного методу та визначитись із методичним підходом до оцінки оренди державних ЦМК виноробної галузі. Запропонована методика дозволить уніфікувати підхід до оцінки ефективності використання орендованого ЦМК та посилити контроль використання державного майна як для виноробства, так і для інших галузей переробної

промисловості АПК, які працюють в умовах оренди цілісних майнових комплексів.

4 Список використаних джерел

1. Про оренду державного та комунального майна: Закон України від 10.04.1992 р. № 2269-ХІІ (зі змінами і доповненнями) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2269-12>.

2. Анисимова Н.Ю. Эффективность производства продукции виноградарства и пути ее повышения / Н.Ю. Анисимова, В.А. Турбин, П.Н. Майданевич // Научные труды ЮФ "КАТУ" НАУ. Экономические науки. – 2005. – № 87. – С. 233-240.
3. Фінанси підприємств: Підручник / За ред. А.М. Поддєрьогіна. – К.: КНЕУ, 2000. – С. 298-299.
4. Христенко Л.М. Принципиальные подходы к оценке эффективности управления организаций / Л.М. Христенко // Економіка. Менеджмент. Підприємництво. Зб. наук. праць Східноукраїнського національного університету ім. В. Даля. – Вип. 12. – Луганськ: СНУ ім. В. Даля. – 2004. – С.88-93.
5. Талах Т.А. Аналіз ефективності використання ресурсного потенціалу підприємств хлібопекарської промисловості: Автореф. дис. канд. екон. наук: 08.06.04 / Т.А. Талах; Терноп. акад. нар. госп-ва. – Т., 2005. – 21 с.
6. Астринский Д. Экономический анализ финансового положения предприятия / Д. Астринский, В. Наноян // Экономист. – 2000. – № 12. – С. 55-59.
7. Михайлов В.С. Статистичні оцінки інвестиційної привабливості підприємств і організацій окремих регіонів, форм власності та галузей економіки України / В.С. Михайлов, О.В. Крехівський // Статистика України. – 2000. – № 3. – С. 18-26.
8. Поліщук Н. Економічні процеси: сутність, класифікація, закономірності складових результативності / Н. Поліщук, В. Єрмоленко // Економіка, фінанси, право. – 2002. – № 8. – С.15-19.
9. Сілецька Н.В. Теоретичні та методичні засади ефективного функціонування виноградарсько-виноробного підкомплексу АПК / Н.В. Сілецька, Л.А. Мармуль // Таврійський науковий вісник: Зб. Наук. праць. – Херсон: Херсонський державний аграрний університет. – 2003. – Вип. 26. – С. 138-141.
10. Тарасюк А.В. Перспективи розвитку виноградарсько-виноробного підкомплексу України / А.В. Тарасюк // Таврійський науковий вісник. – 2004. – № 30. – С. 45-52.
11. Козаченко Л.А. Управління формуванням капіталу виноробних підприємств: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук: спец. 08.00.04 "Економіка і управління підприємствами (за видами економічної діяльності)" / Л.А. Козаченко; Півд. філ. "Крим. агротехнол. ун-т" Нац. аграр. ун-ту. – Сімф., 2008. – 20 с.
12. Ковалева Т. Рентабельность как показатель эффективности хозяйствования / Т. Ковалева. – К.: Бизнес-Информ, 1998. – № 21-22. – С. 103.
13. Капаруліна М.С. Система управління ефективністю діяльності підприємств: діагностика і вдосконалення (за матеріалами машинобудівних підприємств Південного регіону України): автореф. дис. канд. екон. наук: 08.00.01 / М. С. Капаруліна; Держ. вищ. навч. закл. "Київ. нац. екон. ун-т ім. В. Гетьмана". – К., 2008. – 20с.
14. Аметов Р. Виробнича функція в економічному зростанні / Р. Аметов // Економіка України. – 2003. – № 12. – С. 40-45.
15. Ломаченко Т.И. Методические подходы к экономической оценке экспорта винодельческой продукции / Т.И. Ломаченко // Экономика и управление. – 1999. – № 6. – С. 19-21.
16. Вишнякова І.В. Економічна ефективність лізингових угод на промислових підприємствах: автореф. дис. канд. екон. наук: 08.06.01 / І.В. Вишнякова; Нац. металург. акад. України. – Д., 2004. – 20 с.
17. Джабраїлов Р.А. Правові засади впровадження лізингу у комунальне господарство міста / Р.А. Джабраїлов, О.О. Уханьова // Вісник Донецького університету. Серія: Економіка і право. – Вип. 1. – 2008. – С. 360-367.
18. Копчак Ю.С. Системна оцінка фінансового стану і стійкості функціонування підприємства / Ю.С. Копчак // Моделювання регіональної економіки. Збірник наукових праць. – Івано-Франківськ: Плай, 2004. – № 32. – С. 59-76.
19. Мороз М.В. Основні права й обов'язки сторін зобов'язанні, що виникає з договору оренди державного майна / М.В. Мороз // Вісник ун-ту внутр. справ. – Вип. 5. – Харків. ун-т внутр. справ, 1999. – С. 207-212.
20. Сметанюк О.А. Діагностика фінансового стану підприємства в системі антикризового управління: автореф. дис. канд. екон. наук: 08.06.01 / О.А. Сметанюк; Хмельниц. нац. ун-т. – Хмельниц., 2004. – 20 с.
21. Кузанашвили Р.К. Основные факторы повышения эффективности винодельческой отрасли в современный период / Ф.З. Мардаровский, Р.К. Кузанашвили // Научно-практическая конференция "Перспективные направления развития экологии, экономики, энергетики": Сб. науч. статей – Одеса, ОЦНТЭИ, 1998. – С. 102-109.
22. Єрмакова Н. Примітки до річної фінансової звітності / Н. Єрмакова // Все про бухгалтерський облік. – 2010. – 5 лютого. – № 13. – С. 38-57.
23. Ключник А.В. До методики оцінки ефективності підприємницької діяльності аграрних формувань / А.В. Ключник // Економіка АПК. – 2006. – № 9. – С. 71-74.
24. Савчук Н.А. Шляхи підвищення ефективного розвитку харчової промисловості в Закарпатті (теорія і практика): [монографія] / Н.А. Савчук – К.: Науковий світ, 2000. – 117 с.
25. Рогоза М.С. Організаційно-економічний механізм забезпечення ефективності діяльності промислових підприємств: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д-ра екон. наук: спец. 08.06.01. "Економіка, організація і управління підприємствами" / М.С. Рогоза – НАН України. Ін-т економіки пром-сті. – Донецьк, 2006. – 32 с.
26. Осипов П.В. Интегральный производственный потенциал пищевой промышленности / П.В. Осипов. – Одесса: Институт проблем рынка и экономико-экологических исследований НАН Украины, 2004. – 289 с.